

Рада Національного банку України
Р І Ш Е Н Н Я

04 липня 2017 року

м. Київ

№ 29-рд

**Про діяльність Правління Національного банку України
щодо розвитку банківської системи та окремих нормативних актів з
питань банківської діяльності зі змінами, внесеними рішенням Ради
Національного банку України від 14 липня 2017 року № 32-рд**

Рада Національного банку України **вирішила:**

1. Узяти до відома інформацію Правління Національного банку України щодо розвитку банківської системи та окремих нормативних актів з питань банківської діяльності.
2. Схвалити доопрацьовану з урахуванням результатів обговорення Оцінку Радою Національного банку України діяльності Правління Національного банку України щодо розвитку банківської системи та окремих нормативних актів з питань банківської діяльності, що додається.
3. Схвалити доопрацьовані з урахуванням результатів обговорення рекомендації Правлінню Національного банку України та Кабінету Міністрів України, що додаються.
4. Рішення набирає чинності з дня його прийняття.

Голова Ради

Б. М. Данилишин

СХВАЛЕНО
Рішенням Ради
Національного банку України
04 липня 2017 року № 29-рд
(у редакції рішення Ради
Національного банку України
14 липня 2017 року № 32-рд)

**Оцінка Радою Національного банку України
діяльності Правління Національного банку України щодо розвитку
банківської системи та окремих нормативних актів з питань банківської
діяльності**

Відповідно до статті 9 Закону України “Про Національний банк України” Рада Національного банку України (далі – Рада Національного банку) оцінює діяльність Правління Національного банку України (далі – Правління Національного банку) щодо виконання Основних засад грошово-кредитної політики та з інших питань, рішення щодо яких є обов’язковими для Правління Національного банку. Одним з таких питань є розвиток банківської системи та окремих нормативних актів з питань банківської діяльності. Оцінка діяльності Правління Національного банку з цього питання здійснена за період з 2015 року до сьогодні.

**Особливості розвитку банківської системи України у 2015 – січні –
травні 2017 років**

Упродовж 2015 – січня – травня 2017 років банківська система України зазнала суттєвих змін, основні віхи яких пов’язані, зокрема, зі зміною економічної кон’юнктури країни, частковою втратою активів у результаті воєнних дій, впливом глибокої девальвації національної валюти та втратою платоспроможності ряду банків.

Кризові явища в банківській системі України сформувались ще в період 2008 – 2009 років, але не були усунені докорінно ні Національним банком, ні самими банками. Як показала практика, регулятор був зосереджений в основному на збереженні банківської системи, упередженні паніки вкладників, поступовому входженні у фазу зростання. Однак проблеми окремих банків “ховалися” під зовнішньою “прибутковістю” та “безризиковістю”, іноді нівелювалися за рахунок рефінансування або залучення коштів під високі відсотки тощо, що створювало підґрунтя для наступних проблем.

Під тиском макроекономічних та політичних шоків, військового конфлікту наявні проблеми в банківській системі вилились у системну банківську кризу 2014 – 2016 років.

Рефінансування банків, як одного із антикризових інструментів на початкових етапах, не дало очікуваного результату щодо вгамування паніки. Адміністративні заходи вжиті дещо із запізненням, що призвело до значної втрати валютних резервів. З іншого боку, непродуманість наслідків окремих заходів мала негативний вплив як на бізнес, так і на імідж банків, і підірвали довіру населення до банківської системи.

Так за період 2014 – 2016 років визнано неплатоспроможними 90 банків, активи яких до кризи становили близько третини активів усієї банківської системи. Це призвело до немалих фінансових втрат держави, бізнесу, населення про що свідчать офіційні оцінки Національного банку.

Загалом за 2015 рік кількість діючих банків зменшилася до 117 з 158, за 2016 рік – до 96 та за 5 місяців 2017 року – до 90 (із них 38 з іноземним капіталом, у тому числі 17 з 100% іноземним капіталом). Зменшення кількості банків та збиткові результати діяльності банківського сектору призвели до скорочення структурних підрозділів банків України за період з 2015 року до початку квітня 2017 року на 34%.

У зв'язку з кризою банківського сектору держава понесла й інші витрати. Це, зокрема, стосується фінансування Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, яке необхідно було здійснити через потребу в здійсненні значних обсягів виплат вкладникам неплатоспроможних банків. Згідно з оцінками Національного банку, на таке фінансування витрачено 4,4% ВВП. Також 2,5% ВВП витрачено на рефінансування тих банків, які в подальшому визнані неплатоспроможними в 2008 – 2009 та в 2014 роках.

Як наслідок, прямі фіскальні витрати України на подолання наслідків кризи банківського сектору сягнули 14% ВВП, що перевищує відповідні витрати, понесені під час фінансово-економічної кризи 2008 – 2009 років.

Крім держави, втрат зазнали і суб'єкти господарювання, які тримали свої кошти в банках, визнаних неплатоспроможними (оскільки повернення таких коштів не гарантується державою), а також фізичні особи, вклади яких перевищували гарантовану державою суму. Загальний обсяг таких коштів становить 16% ВВП відповідних років. Також втрат зазнали власники функціонуючих банків через необхідність проведення докапіталізації та власники неплатоспроможних банків.

Як наслідок, згідно з оцінками Національного банку загальні втрати економіки від кризи становлять 38% ВВП.

“Очищення” банківської системи відбувалося без оголошення Національним банком чіткої програми реформування банківського сектору, що зумовило значну невизначеність у діяльності банківського і

реального секторів, та населення. Недостатньо обґрунтованими були рішення Національного банку стосовно виведення з ринку платоспроможних банків, зокрема спостерігалися ознаки застосування різних підходів під час проведення очищення банківської системи. Не в повній мірі враховані як потреби розвитку економіки, так і характер розвитку банківської системи, а також вплив воєнного конфлікту на економіку.

Фінансові результати діяльності банків

“Стиснення” банківської системи України, яке тривало протягом 2014 – 2016 років, та накопичені проблеми минулих періодів (зокрема, значна проблемна заборгованість за кредитами) негативно вплинуло на основні показники діяльності банків.

Так у 2015 році чисті збитки банківської системи збільшилися на 26% порівняно з 2014 роком і становили майже 67 млрд. грн. (без урахування неплатоспроможних банків).

У 2016 років банківський сектор залишався збитковим. Збитки зросли в 2,4 раза порівняно з 2015 роком – до 159 млрд. грн.

У 2017 році фінансові результати банків покращилися, а кількість збиткових банків продовжила зменшуватися. Так за п'ять місяців поточного року банки отримали чистий прибуток у розмірі 6,9 млрд. грн. Такому поліпшенню сприяло, зокрема, суттєве скорочення відрахувань до резервів – у 1,8 раза порівняно з відповідним періодом 2016 року.

Найбільшу частку в доходах банківської системи протягом 2015 – січня – травня 2017 років займали процентні доходи (становили більше 60% від загального обсягу доходів) та комісійні (більше 14%). Це свідчить про певну сталість структури доходів банківської системи. Водночас у процентних доходах зростає частка коштів, отриманих за цінними паперами, зокрема державними, та депозитними сертифікатами Національного банку, тоді як процентні надходження від кредитування скорочуються. Це свідчить про зміну характеру функціонування банківської системи України, а саме перехід від виконання банківським сектором своїх традиційних функцій, пов'язаних із забезпеченням перерозподілу коштів між вкладниками та кредиторами, до концентрації своєї діяльності на обслуговуванні фінансових потоків державного бюджету.

Що стосується структури витрат, то упродовж 2015 – січня – травня 2017 років найбільшу питому вагу в загальному обсязі витрат займали процентні витрати, загальні адміністративні витрати, а також відрахування в резерви. За підсумками п'яти місяців поточного року частка останніх становила майже 16%, тоді як за результатами 2016 та 2015 років 57% та 43% відповідно.

Суттєві зміни в банківському середовищі зумовили високу волатильність капіталу банків упродовж останніх років. Зокрема, за 2016 рік капітал банків зріс на 19%, за січень – травень 2017 року – на 22%, або на 27 млрд. грн. – до 151 млрд. грн.

Статутний капітал банківського сектору за цей період збільшився на 87%, та на 5%, або на 22 млрд. грн. – до 436 млрд. грн. відповідно.

Сьогоднішні вимоги до розміру статутного капіталу банків (від 200 млн. грн. з 11 липня 2017 року до 450 млн. грн. з 11 липня 2020 року) не зовсім відповідають вимогам Директив ЄС та Ради Європи і є набагато жорсткішими за них. Так відповідно до статті 12 Директиви 2013/36/ЄС Європейського Парламенту та Ради ЄС від 26 червня 2013 року мінімальний початковий капітал будь-якої кредитної установи на території ЄС має бути не менше 5 млн. євро. Економічний аналіз свідчить, що мінімальна величина капіталу банку в Україні може бути встановлена на рівні близько 200 млн. грн.

У той самий час входження держави до капіталу банків призвело до її превалювання в банківському секторі України. Поточні тенденції банківського сектору свідчать про можливість зростання частки держави в ньому і в подальшому.

Кредитний портфель банків

У 2015 році кредитний портфель банків на тлі економічного спаду та банківської кризи скоротився майже на 4% (у гривневому еквіваленті). Таке зменшення відбулося виключно за рахунок зниження обсягів кредитування в національній валюті. Натомість кредитний портфель банків в іноземній валюті збільшився в гривневому еквіваленті, що насамперед зумовлено ефектами девальвації гривні.

Поліпшення економічної ситуації в Україні в 2016 році сприяло певному збільшенню кредитного портфеля банків (майже на 2%), що відбулося за рахунок приросту кредитів, наданих у національній валюті. Натомість кредитний портфель в іноземній валюті скоротився як за короткостроковими кредитами, так і довгостроковими (у гривневому еквіваленті) навіть попри ефекти девальвації гривні.

На фоні ознак сповільнення економічного зростання та несприятливої зовнішньоекономічної кон'юнктури загальний обсяг кредитів банків за п'ять місяців 2017 року зменшився на 4% (до 956 млрд. грн. у еквіваленті), зокрема в іноземній валюті – на 9%, у національній – зріс майже на 1%.

Водночас динаміка кредитного портфеля банків упродовж 2015 – січня – травня 2017 років показує ознаки щодо поступового збільшення частки кредитів корпоративного сектору. Так частка корпоративних кредитів від загального обсягу наданих кредитів банків станом на початок

червня збільшилася до близько 83%, тоді як на початку 2015 року вона була дещо нижчою 80%. Відповідно частка кредитів домогосподарств за цей час знизилася до близько 16% з 20%.

Однак кредитування реального сектору економіки сповільнилося, велика кількість підприємств збанкрутували, що спричинило падіння реального ВВП у 2014 році до 6,6%, а в 2015 році – до 9,8%. Тільки у 2016 році ВВП відновив позитивне значення – 2,3%. Прямі іноземні інвестиції в країну скоротилися більше, ніж у п'ять разів.

Дії Національного банку, у тому числі, полягали в підвищенні облікової ставки з 6,5% у 2013 році до 14,0% у 2014 році та 30,0%, починаючи з березня 2015 року. Далі регулятор почав поступово знижувати облікову ставку з 27% станом на 28 серпня 2015 року до 14% станом на 28 жовтня 2016 року. За результатами перегляду розміру облікової ставки станом на 14 квітня 2017 року її знижено до 13%, а з 26 травня 2017 року – до 12,5%. **Проте таке зниження облікової ставки майже не вплинуло на активізацію процесів кредитування реального сектору економіки.**

Скорочується і ринок споживчого кредитування – у 2016 році частка населення, що користувалася банківськими кредитами, виявилася найнижчою за останні вісім років. Населення поступово погашає фінансові зобов'язання, 92% з яких – банківські кредити. Відношення боргу до наявного доходу домогосподарств у 2016 році знизилося до 11%. Боргове навантаження на домогосподарства вже зараз є низьким. Одночасно різко зростає ринок споживчого кредитування небанківськими фінансовими установами, що свідчить про потребу і відновлення попиту на такі послуги і яке “перетікає” у менш регульований сегмент ринку.

Водночас протягом останніх років відбулося певне покращення строкової структури кредитного портфеля банків. Зокрема, в 2015 – січні-травні 2017 років продовжила збільшуватися частка кредитів, наданих на строк більше 5 років. Після зниження у 2015 році у 2016 відновилося зростання частки кредитів, наданих на строк від одного до п'яти років. Натомість оберненою була динаміка короткострокових кредитів (строком до одного року), питома вага яких після збільшення в 2015 року в подальші роки знижувалася – до близько 33% станом на початок червня 2017 року.

Поліпшення строкової структури кредитного портфеля банків в останні роки відбулося переважно завдяки збільшенню частки довгострокових кредитів у національній валюті. Водночас це сприяло покращенню валютної структури банківського кредитування.

Так, що стосується останньої, то після фінансово-економічної кризи 2008 – 2009 років сформувалася тенденція щодо зниження частки кредитів, наданих у іноземній валюті. В окремі періоди така тенденція переривалася через девальвацію гривні, у тому числі в 2014 та 2015 роках, яка призводила до збільшення кредитного портфеля банків в іноземній валюті в гривневому еквіваленті. Станом на початок червня 2017 року частка кредитів, наданих у

іноземній валюті, знизилася до близько 47%, у національній валюті – зросла відповідно до 53%. **Фактично в поточному році продовжується дедоларизація кредитного портфеля банків, що сприяє зниженню вразливості суб'єктів економіки та банків до зовнішніх шоків. Такі зміни відбулися в основному за рахунок реструктуризації банками значної частини кредитного портфелю в іноземній валюті та зміни валюти кредитування на національну.**

Водночас протягом 2015 – січня – травня 2017 років зберігалася тенденція щодо погіршення якості кредитного портфеля банків. Приріст непрацюючих кредитів зумовили, зокрема запровадження нових підходів щодо оцінки розміру кредитного ризику та зміни класифікації активів (постанова Правління Національного банку України № 351 “Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями”). Як наслідок частка непрацюючих кредитів у загальному обсязі кредитування станом на початок червня 2017 року збільшилася до близько 56%, тоді як у попередні три роки була нижчою 40%, а станом на початок 2015 року – близькою до 25%.

Крім того, близько половини роздрібного кредитного портфеля банків становлять кредити, надані в іноземній валюті до заборони валютного кредитування в 2009 році. Із них частка непрацюючих кредитів згідно з оцінками Національного банку становить 95%, тоді як відповідна частка за кредитами, наданими в національній валюті, – 25%.

Отже, такі тенденції свідчать про загалом суттєве погіршення якості кредитного портфеля банківської системи України упродовж 2015 – січня – травня 2017 років. Частка непрацюючих кредитів у банках з часткою держави в капіталі станом на початок червня поточного року становила 72%, тоді як у банках з приватним капіталом – близько 26%.

З огляду на те, що обслуговування значної частки непрацюючих кредитів є проблематичним, наразі є необхідність дослідження питання стосовно актуальності та економічної обґрунтованості внесення законодавчих змін у сфері оподаткування з метою упередження подальших збитків банківської системи у зв'язку з резервуванням та списанням непрацюючих кредитів.

Крім того, наразі є ризику погіршення якості кредитного портфеля банківської системи з огляду на повільне відновлення прибуткової діяльності та збільшення прибутків низки великих підприємств у зв'язку з торговельною блокадою окупованих районів Донецької та Луганської областей.

Зміна регуляторних вимог на фоні погіршення економічних умов зумовила необхідність формування значних резервів під непрацюючі кредити, що призвело до потреби в капіталі, особливо у державних банках. Докапіталізація державних банків проводилася шляхом унесення в статутні капітали ОВДП. Це мало наслідком значну концентрацію цих цінних паперів саме в державних банках. Така практика приводить до значних витрат

Державного бюджету з обслуговування цього боргу. Так за підсумками I кварталу 2017 року купонні платежі за ОВДП становили близько 40% усіх процентних доходів державних банків.

Що стосується динаміки інших активів банківської системи, то слід відмітити суттєве збільшення в останні роки вкладів банків у державні цінні папери. Однак така тенденція була характерною не для всього періоду, який аналізується. Так у 2015 році в кризових умовах загальний обсяг ОВДП у власності банків зменшився на 13%, або на 12 млрд. грн. – до 82 млрд. грн. (за сумою основного боргу). Значна частка цінних паперів перейшла у власність Національного банку. Так портфель ОВДП Національного банку в 2015 році збільшився на 23%, або на 72 млрд. грн. – до 390 млрд. грн. Натомість у подальші роки банки активно нарощували свої вкладення в державні цінні папери. **Так загальний обсяг ОВДП у власності банків за 2016 рік збільшився в 3,1 раза, тоді як у січні – травні 2017 року на 10% – до 281 млрд. грн. (за сумою основного боргу) станом на початок червня.**

Водночас упродовж останніх років спостерігалось збільшення ліквідності банківської системи, яку банки тримають у Національному банку. Так середньоденний залишок коштів банків на їх кореспондентських рахунках у Національному банку в 2016 році збільшився до близько 40 млрд. грн. з 26 млрд. грн. у 2015 році. У поточному році тенденція зберігається – зазначені середньоденні залишки за січень – травень зросли до 46 млрд. грн.

Крім того, банки активно спрямовували ліквідність на купівлю депозитних сертифікатів Національного банку. Так середньоденний обсяг депозитних сертифікатів Національного банку в 2016 році збільшився до близько 55 млрд. грн. з 41 млрд. грн. у 2015 році, за січень – травень 2017 року – до 60 млрд. грн.

Натомість залишки коштів банків на кореспондентських рахунках, що відкриті в інших банках, за підсумками 2016 року дещо зменшилися – на 6% – до 122 млрд. грн., тоді як станом на початок червня поточного року залишилися на тому самому рівні близько 122 млрд. грн.

Така динаміка окремих показників ліквідності свідчить про те, що наразі ліквідність банківської системи перебуває на високому рівні. Банки мають значні обсяги додаткової ліквідності, яку вони спрямовують на купівлю депозитних сертифікатів Національного банку.

Обсяг зобов'язань банків за підсумками останніх років змінювався порівняно не суттєво. За п'ять місяців 2017 року зобов'язання банківського сектору зменшилися на 3% – до 1 098 млрд. грн. (без урахування неплатоспроможних банків).

Разом з тим зменшуються обсяги зовнішніх зобов'язань банків України. Зокрема, у 2016 році валовий зовнішній борг банків зменшився на 30% – до 9 млрд. дол. США. У структурі зовнішнього боргу превалюють кредити міжнародних фінансових організацій, надані державним банкам, а також

кредити іноземних материнських банків, надані їх дочірнім структурам в Україні.

Натомість продовжували домінувати в структурі зобов'язань протягом 2015 – січня – травня 2017 років кошти, залучені від фізичних та юридичних осіб. Зокрема станом на початок травня поточного року кошти на рахунках корпорацій становили 34% зобов'язань фінансових установ, тоді як вклади домогосподарств – 40%.

Депозитний портфель банків

Не дивлячись на зменшення кількості банків в Україні в 2015 – січні – травні 2017 років, мінливість очікувань суб'єктів економіки та ознаки зниження довіри до банківської системи, депозитний портфель банків протягом цього періоду збільшувався. Так у 2015 році загальний обсяг депозитів зріс на 6%, у 2016 – на 11%. Зростання депозитів продовжилося також у поточному році (зросли на 5% за п'ять місяців 2017 року) попри нижчі процентні ставки порівняно з відповідним періодом минулого року.

Таке зростання відбувалося, як за рахунок припливу депозитів у національній валюті, так і в іноземній. У 2015 та в січні – травні 2017 років, на відміну від 2016 року, темпи зростання депозитів у національній валюті були вищими, ніж в іноземній. Зокрема, за п'ять місяців 2017 року загальний обсяг депозитів у національній валюті зріс на 6%, тоді як у іноземній – на 4%.

Утім валютна структура депозитного портфеля банків за 2015 – січень – травень 2017 років змінилася не суттєво. Станом на початок червня частка депозитів банків у національній валюті, як і на початок 2015 року, становила близько 54%, у іноземній – близько 46% відповідно. Натомість до фінансово-економічної кризи 2008 – 2009 років питома вага депозитів у національній валюті традиційно становила понад 60%. Зазначене свідчить про те, що наразі рівень довіри суб'єктів економіки до національної валюти як засобу заощадження є нижчим, ніж був до кризи.

Кошти населення хоча і залишалися основним ресурсом депозитів, однак частка депозитів населення в загальному обсязі депозитів упродовж 2015 – січня – травня 2017 років продовжила знижуватися – до 51% станом на початок червня поточного року, тоді як на початку 2015 року цей показник становив 61%. **Це свідчить про можливість подальшої втрати ролі коштів населення як домінуючих у формуванні депозитної бази банківської системи, що може генерувати додаткові ризики для банків у майбутньому.**

Водночас у поточному році зафіксовано відновлення відтоку депозитів населення в іноземній валюті. Це пов'язано зокрема з необхідністю витрачання населенням раніше накопичених заощаджень на тлі зниження купівельної спроможності громадян. Як наслідок протягом тривалого часу населення продає більше готівкової іноземної валюти, ніж купує.

Водночас у 2015 – січні – травні 2017 років відбулися суттєві зміни в строковій структурі ресурсної бази банків. Так протягом цього періоду щороку збільшувалася частка депозитів на вимогу, яка на початок червня поточного року сягнула майже половини депозитного портфеля банків (48%). Питома вага короткострокових депозитів (до одного року) після трирічного зростання за підсумками п'яти місяців 2017 року знизилася до близько 32% від загального обсягу депозитів, майже наблизившись до рівня початку 2015 року. Натомість частка депозитів строком від одного до двох років за період з початку 2015 року до червня 2017 року знизилася до близько 19% з майже 28% (на початку 2014 року значення цього показника становило 37% і було близьким до передкризового рівня в 2007 – 2008 роках). Відповідний показник по депозитам строком понад два роки станом на початок травня поточного року становив лише 1%. Такі тенденції дають підстави констатувати суттєве погіршення строкової структури депозитного портфеля банків та свідчать про значні строкові розриви між пасивами та активами банківської системи. Це зумовлює посилення дефіциту довгострокових фінансових ресурсів як для фінансового сектору зокрема, так і для економіки держави в цілому. У той самий час короткостроковість пасивів зумовлює необхідність тримати кошти банків у високоліквідних та короткострокових активах, таких зокрема як депозитні сертифікати Національного банку.

Крім того, державні банки залучали кошти на депозитні рахунки під високі процентні ставки. Це призвело до низької операційної ефективності таких банків, адже в 2017 році зафіксовано найнижчу процентну маржу державних банків порівняно з іншими групами фінансових установ.

Висновки

Упродовж останніх років банківська система України зазнала докорінних змін. Це частково зумовлювалося несприятливою економічною кон'юнктурою на тлі військового конфлікту та втрати значної частини економічного та інфраструктурного потенціалу, більше, ніж трикратним падінням курсу гривні і, як наслідок, значними втратами платоспроможності бізнесу та населення. Зазначене серед іншого різко загострило старі проблеми вітчизняного банківського сектору.

За таких обставин Національний банк вдався до проведення “очищення” банківського сектору. Так за 2014 – 2016 роки визнано неплатоспроможними 90 банків, активи яких до кризи становили близько третини активів усієї банківської системи.

Вищезазначене мало наслідком системну банківську кризу 2014 – 2016 років, яка призвела до немалих фінансових втрат держави, бізнесу, населення, про що свідчать офіційні оцінки Національного банку.

Так прямі фіскальні витрати України на подолання наслідків кризи банківського сектору вже сягнули 14% ВВП, що перевищує відповідні витрати понесені під час фінансово-економічної кризи 2008 – 2009 років, тоді як загальні втрати економіки від кризи наразі становлять 38% ВВП.

У той самий час очищення банківської системи відбувалося без оголошення Національним банком чіткої програми реформування банківського сектору. Не були в повній мірі враховані як потреби розвитку економіки, так і характер розвитку банківської системи. Це зумовило значну невизначеність у діяльності банківського сектору, суб'єктів реального сектору економіки та населення, що підірвало як внутрішню, так і зовнішню довіру до банківського сектору України.

Водночас це свідчить про непослідовність та безсистемність дій Правління Національного банку щодо реформування банківської системи упродовж останніх років. Це зумовлювало загострення та затягування кризи, тоді як позитивні здобутки реформування банківського сектору нівелюються значними фінансовими втратами.

За таких умов відбулися суттєві зміни в підходах щодо функціонування банківської системи України. Зокрема в умовах звуження кредитного портфеля банки зміщують акценти у своїй діяльності від виконання класичних банківських функцій до концентрації на обслуговуванні фінансових потоків державного бюджету.

Як наслідок, процентні доходи, а не комісійні, становлять більше половини загального обсягу доходів банківської системи. У процентних доходах зростає частка коштів, отриманих за цінними паперами, зокрема державними, та депозитними сертифікатами Національного банку. Станом на кінець червня 2017 року портфель банків ОВДП становив 281 млрд. грн., що разом з вкладами в депозитні сертифікати Національного банку є співставним з третиною кредитного портфеля банківської системи.

Свідченням зниження довіри до банківського сектору є збільшення частки депозитів на вимогу, яка станом на початок червня поточного року сягнула майже половини депозитного портфеля банків України. Кошти населення в структурі депозитів наразі втрачають домінуючу роль, хоча традиційно в країнах з банкоцентричною фінансовою системою вони слугують основним джерелом фінансових ресурсів. Високим наразі залишається рівень доларизації. Це зумовлює строкові та валютні розриви між активами та пасивами банків, наражаючи їх на додаткові системні ризики, які і так є значними.

Так затяжний характер кризи зумовив високий рівень непрацюючих кредитів, який вже більше 50% від загального обсягу наданих банками кредитів. Вирішення зазначеної проблеми потребує системного підходу та нагального розроблення програми щодо її врегулювання.

Крім того, розбалансування валютних зобов'язань та активів за строками зумовило накопичення значного обсягу відкладеного попиту на

валюту з боку банків. Це створює валютні ризики, які загострюються з огляду на складні умови доступу до зовнішнього фінансування та необхідність повернення значних обсягів зовнішньої заборгованості в найближчі роки. Водночас доступ до зовнішніх ринків капіталів ускладнюється з огляду очікування щодо зростання процентних ставок на них. Це зумовлює необхідність фокусуватися насамперед на внутрішніх джерелах фінансування та відповідно посилення довіри до вітчизняної банківської системи.

Слід зазначити, що “деградація” класичної моделі функціонування банківської системи несе низку ризиків для подальшого розвитку фінансового сектору України. Так у поточному році спостерігаються ознаки посилення попиту на кредитні ресурси в роздрібному сегменті. Крім того, прогнози щодо економічного зростання дають підстави очікувати подальше пожвавлення кредитування реального сектору. Однак концентрація банків на інвестуванні коштів у державні цінні папери призводить до зниження кредитного потенціалу банківської системи. За зростаючого попиту на кредити це може мати наслідком витіснення регульованого кредитного ринку нерегульованим, що за своєю природою є джерелом фінансових криз.

Таким чином, наявні кредитний, валютний, процентний ризики та ризик ліквідності залишаються високими та є системними в банківському секторі економіки.

Така ситуація актуалізує розроблення та вжиття низки заходів щодо поліпшення умов розвитку банківського сектору України, на що і спрямовані рекомендації Ради Національного банку.

СХВАЛЕНО
Рішенням Ради
Національного банку України
04 липня 2017 року № 29-рд
(у редакції рішення Ради
Національного банку України
14 липня 2017 року № 32-рд)

Рекомендації Правлінню Національного банку України та Кабінету Міністрів України

З метою забезпечення стабільності грошової одиниці України, а також сприяння фінансовій стабільності та досягнення стійких темпів економічного зростання, відповідно до пункту 13 статті 9 Закону України “Про Національний банк України” Рада Національного банку України рекомендує:

I. Правлінню Національного банку України

1. Сприяти подальшому підвищенню ефективності політики ризик-орієнтованого нагляду та вжиття заходів раннього реагування в рамках зобов'язань України перед МВФ та Угоди про асоціацію Україна-ЄС (імплементация директиви CRD IV 2013/36/EU та регуляторного припису CRR 2013/575/EU). Зокрема продовжити роботу щодо запровадження:

вимог Базель III щодо капіталу та ліквідності;

Базельських принципів ефективного банківського нагляду;

нового порядку оцінки кредитних ризиків;

технологій банківського нагляду на основі оцінки ризиків, раннього реагування, системи SREP уключно з кластеризацією банків за критерієм бізнес-моделі;

нового формату наглядової звітності (UBPR) та удосконалення системи CAMELS;

нових підходів до корпоративного управління в банках тощо.

Водночас урахувати, що значення кількісних показників за капіталом та ліквідністю й часові рамки їх застосування повинні попередньо бути глибоко проаналізовані та визначені їх впливи на банки, оскільки їх механічне перенесення в умовах кризової економіки може спричиняти значні втрати, особливо у вітчизняних банках.

2. Оцінити до 01 вересня 2017 року реальний валютний ризик, притаманний банківській системі в середньостроковій перспективі (не менше

трьох років) з позиції потенційного попиту на ключові валюти: долари США та євро для закриття своїх валютних позицій.

3. Для банків, які мають значні обсяги відкритої валютної позиції, розробити до кінця 2017 року плани виходу на виконання цільових орієнтирів Національного банку України (далі – Національний банк) у середньостроковій перспективі з урахуванням термінів погашення наявних у них індексованих ОВДП та графіків погашення зовнішніх запозичень. Для Національного банку узагальнити такі плани та визначити шляхи виходу банків на збалансовані валютні баланси у межах прийняттого валютного ризику.

4. Провести аналіз та оцінку потенційного впливу застосування усіх вимог постанови Національного банку України від 30 червня 2016 року № 351 “Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями” та МСФЗ 9 “Фінансові інструменти” на фінансовий стан та результати діяльності банків до 01 жовтня 2017 року.

5. Для підвищення рівня достатності довгострокового ресурсного потенціалу банківської системи, а отже створення необхідного інвестиційного клімату, продовжити активну роботу з розвитку фінансових ринків.

6. Упродовж 2017 року впровадити вимоги до корпоративного управління банками та організації систем внутрішнього контролю, які б відповідали кращим практикам корпоративного управління. Зокрема, проаналізувати можливість прискорення проведення оцінювання колективної відповідності правління та вищого керівництва відповідним кваліфікаційним вимогам у банках.

7. Сприяти посиленню ролі наглядових рад державних банків, зміні підходів до корпоративного управління та вирішення цього питання на законодавчому рівні.

8. Проаналізувати поточний стан процесу створення кредитного реєстру в Національному банку та подальших перспектив роботи в цьому напрямі та надати Раді Національного банку відповідний звіт до 01 вересня 2017 року.

9. Розглянути питання щодо необхідності посилення ефективності роботи кураторів банків та відповідальних осіб, а також їх відповідальності, до 1 вересня 2017 року.

10. Надати аналіз передумов застосування підходу розподілу банків за категоріями та його очікуваних наслідків у сфері фінансової стабільності та функціонування трансмісійного механізму монетарної політики, а також розглянути доцільність розширення кількості показників структури балансу та показників професійного судження, зокрема, за рахунок урахування структури пасивів, величини зовнішньої заборгованості, характеру концентрації кредитів (у тому числі інсайдерських), що використовуються в процесі кластеризації до 01 грудня 2017 року.

11. Продовжити роботу щодо удосконалення методології ідентифікації інсайдерських зв'язків та оцінок ризику перетворення активів у непрацюючі за рахунок операцій з пов'язаними особами.

12. Провести класифікацію непрацюючих кредитів з метою диференційованого підходу до розчистки кредитного ринку в рамках реалізації комплексної стратегії підвищення якості банківських активів.

13. У рамках законодавчих норм щодо підвищення відповідальності власників банків за стабільність фінансових установ розробити пропозиції щодо нормативного забезпечення процедури участі власників та кредиторів у відновленні платоспроможності, порятунку банку, виведення банку з ринку (процедура bail-in).

14. Розробити підходи та забезпечити їх упровадження щодо підвищення прозорості банків та зниження рівня інформаційної асиметрії між фінансовими установами та учасниками ринку з метою підвищення ефективності ринкових основ оцінки ризиків роботи з банками, а також передбачити контрзаходи у сфері підтримання макрофінансової стабільності на випадок фінансових стресів до 01 січня 2018 року.

15. З метою сприяння подальшої стабілізації роботи банківської системи розглянути питання щодо гармонізації вимог до мінімального розміру капіталу банків відповідно до вимог Директив ЄС та Ради Європи до 01 жовтня 2017 року.

II. Правлінню Національного банку України та Кабінету Міністрів України

1. Опрацювати спільно з банками можливі шляхи вирішення проблеми непрацюючих кредитів з метою визначення єдиного підходу до її вирішення. Звернути увагу на необхідності консолідації зусиль, особливо відносно найбільших бізнесових груп, які мають проблемну заборгованість у декількох банках до 01 жовтня 2017 року.

2. Ужити заходів щодо прискорення оновлення стратегії реформування державних банків із урахуванням націоналізації ПАТ КБ "ПРИВАТБАНК", яка має лягти в основу нових бізнес-моделей державних банків.

3. З метою поліпшення політики гарантування вкладів та повернення довіри до банківської системи розглянути питання щодо актуалізації гарантованої суми вкладу для фізичних осіб від Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, зважаючи на значну девальвацію гривні у 2014 – 2016 роках.

4. З метою створення належних умов для зниження процентних ставок та повернення коштів до банківського сектору, розглянути питання щодо відміни податку за відсотками за депозитними вкладками фізичних осіб. З цією метою провести відповідний аналіз та оцінки і надати їх Раді Національного банку до 01 жовтня 2017 року.

5. З метою підвищення рівня достатності довгострокового ресурсного потенціалу банківської системи, а отже створення необхідного інвестиційного клімату, активізувати роботу з розвитку фінансових ринків: недержавні пенсійні фонди, інвестиційні та страхові компанії, а також вирішувати це питання на рівні створення цільових державних програм.

Голова Ради
Національного банку України

Б. М. Данилишин